

איסור חרישה בשביעית

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

איתמר, החורש בשביעית, רבי יוחנן ורבי אלעזר. חד אמר: לוקה, וחד אמר: אינו לוקה.

לימא בדרבי אבין אמר רבי אילעא קמיפלגי, דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא: כל מקום שנאמר כלל בעשה, ופרט בלא תעשה - אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל. מאן דאמר לוקה - לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא, ומאן דאמר אינו לוקה - אית ליה דרבי אבין!

לא, דכולי עלמא לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא. מאן דאמר לוקה - שפיר. ומאן דאמר אינו לוקה - אמר לך: מכדי, זמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתבינהו רחמנא? למימר דאהני תולדות הוא דמיחייב, אתולדה אחרינא - לא מיחייב,

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א - י

הלכה א

מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר ושבתה הארץ שבת ליי' ונאמר בחריש ובקציר תשבות, וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.

הלכה ב

אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה ועל הקצירה או על הבצירה, ואחד הכרם ואחד שאר האילנות.

הלכה ג

וזמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה, ולמה פרט הכתוב לומר לך על שתי תולדות אלו בלבד הוא חייב ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן, אבל מכין אותו מכת מרדות.

הלכה ד

כיצד החופר או החורש לצורך הקרקע או המסקל או המזבל וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המבריק או המרכיב או הנוטע וכיוצא בהן מעבודת האילנות מכין אותו מכת מרדות מדבריהן.

הלכה ה

אין נוטעין בשביעית אפילו אילן סרק, ולא יחתוך היבולת מן האילנות, ולא יפרק העלין והבדים היבשים, ולא יאבק את צמרתו באבק, ולא יעשן תחתיו כדי שימות התולעת, ולא יסוך את הנטיעות בדבר שיש לו זוהמא כדי שלא יאכל אותו העוף כשהוא רך, ולא יסוך את הפגיון, ולא ינקוב אותן, ולא יכרוך את הנטיעות, ולא יקטום אותם, ולא יפסג את האילנות וכן שאר כל עבודת האילן, ואם עשה אחת מאלו בשביעית מכין אותו מכת מרדות.

הלכה ז

סוקרין את האילן בסקרא, וטוענין אותו באבנים ועודרין תחת הגפנים, והמקשקש בזיתים אם להברות את האילן אסור ואם לסתום את הפצימים מותר.

הלכה ח

משקין בית השלחין בשביעית והיא שדה הזריעה שצמאה ביותר, וכן שדה האילנות אם היו מרוחקין זה מזה יתר מעשר לבית סאה מושכין את המים מאילן לאילן, אבל לא ישקו את כל השדה, ואם היו מקורבין זה לזה עשר לבית סאה משקין כל השדה בשבילן, וכן עפר הלבן מרביצין אותו במים בשביעית בשביל האילנות שלא יפסדו.

הלכה ט

ועושין עוגיות לגפנים, ועושין את אמת המים כתחלה וממלאין את הנקעים מים.

הלכה י

ומפני מה התירו כל אלה, שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, והואיל ואיסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם לא גזרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם כמו שביארנו.

שו"ת הרדב"ז (ללשונות הרמב"ם) הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א

שאלת ממני אודיעך דעתי במה שכתב הרמב"ם ז"ל מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר ושבתה הארץ שבת לה' בחריש ובקציר תשבות. משמע דאיכא מצות עשה מיהת בחרישה בשביעית והוא ז"ל כתב באותו פרק אין אסור מן התורה אלא אותם שני אבות ושתי תולדות היינו זריעה ותולדתה שהיא זמירה קצירה ותולדתה שהיא בצירה.

תשובה הנכון בדברי הרב ז"ל דשלשה מיני חרישה יש חרישה לתקן את הקרקע לא נאסרה מן התורה כלל וזו היא שכתב הרב ז"ל באותו פרק כיצד החורש או החופר לצורך הקרקע וכו' ב' חרישה לחפות את הזרעים וזו זריעה ממש היא והשתא נימא דזריעה וקצירה תרווייהו כתיב בעשה ולא תעשה שנאמר בחריש ובקציר תשבות והיינו עשה ובלא תעשה שנאמר שדך לא תזרע את ספיח קצירך לא תקצור.

עוד יש חרישה שלישית שהיא לגדל האילנות שהיא בכלל זריעה כמו שהזמירה היא תולדה דזריעה שהיא לגדל האילן ולהצמיחו כן החרישה לצורך האילנות הוי בכלל זריעה שע"י חרישה זו גדל האילן כמו שע"י חרישה מגדל הזרע והוי בכלל זריעה נמצאת למד דחרישת האילנות בשביעית אסורה מן התורה ולכן דקדק הרב ז"ל בלשונו החופר או החורש לצורך הקרקע דוקא לצורך הקרקע הוי איסורו מדרבנן אבל לצורך הזרעים או לצורך האילנות הוי איסורו מן התורה.

שבת הארץ קונטרס אחרון סימן ז

לכאורה יש לומר, דהא דאין איסור לאו כ"א באבות ותולדות דאסר רחמנא בתורה, אבל שאר תולדות רק מדרבנן אסירי, וקרא אסמכתא בעלמא, כלשון הגמ' (מו"ק ג' א'): 'אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא'; והא דתניא: "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסוח? ת"ל: שדך לא כרמך לא - לא כל מלאכה שבשדך ולא כל מלאכה שבכרמך", דמסיק שם דהוי אסמכתא בעלמא, - זהו דוקא שאם עושה בדרך אקראי בשביעית, אז אין כאן באלה התולדות אלא איסור דרבנן, אבל אם עשה בשביעית בקביעות עבודת הארץ כדרכו בכל השנים, אפילו אם הוא עוסק רק באותן המלאכות שהן תולדות דרבנן, מ"מ עובר הוא על מ"ע דשביטה והוי איסור תורה. ומה שאמרו בגמ' דהוי אסמכתא בעלמא, - והיינו כדאמרן רק על אקראי, - ולא תירצו דהיינו על כלל השביטה, כשאינו שובת בתולדות בכלל שנת השביעית